

SADARBĪBAS PRINCIPS TOPOŠO VIESMĪLĪBAS UZŅĒMUMU VADĪTĀJU KONKURĒTSPĒJAS VEICINĀŠANAI

Cooperation Principle as Competitiveness Promoter of Prospective Hospitality Business Managers

Sandra Īriste
Irēna Katane

Latvijas Lauksaimniecības universitāte

Abstract. *In the article the cooperation principle, highlighted by authors as fundamental, has been justified. The aim of the research carried out was to analyze and evaluate different theoretical aspects of cooperation principle in promoting the competitiveness of the hospitality business managers in the environment of higher vocational education and professional activity. The cooperation must take place through a two levels dialogue: inter-institutional level and inter-personal level.*

Dyads interaction forms and/or stages reveal during students' practices in 2nd study year in the Hotel Practice, in 3rd study year in the Restaurant Practice and in 4th study year in the Management Practice as different difficulty grades of professional activity and the level of responsibility.

Keywords: *competitiveness, cooperation, dialogue, inter-institutional cooperation, inter-personal cooperation*

Ievads

Introduction

Augstākās profesionālās izglītības pārorientācijas apstākļos īpaši tiek akcentēta studentu konkurētspēja, kas nodrošina viņu profesionālo pieprasītību darba tirgū. Konkurētspējai kā zinātniskam jēdzienam nav vienotas definīcijas, jo zinātniekiem ir dažādas pieejas konkurētspējas pamatojumā, šis jēdziens atrodas ekonomisko, vadības, filozofijas, socioloģijas, pedagoģijas un psiholoģijas zinātņu jomu pētījumu uzmanības centrā, katra no šīm zinātnēm veido savas individuālās pazīmes jēdziena interpretācijā un atklāj tā daudzdimensiālo un daudzšķautņaino raksturu.

Balstoties uz savu pieredzi, kā arī veiktajiem pētījumiem, raksta autores ir nonākušas pie būtiskas atziņas. Lai varētu nodrošināt studentu konkurētspēju, izglītības procesā nepieciešams ievērot noteiktus principus: **sadarbības, atbildīguma un patstāvīguma, ekoloģiskās pieejas, fleksibilitātes, mobilitātes, radošuma un pašrefleksijas principus**. Šajā rakstā tiks apskatīts *sadarbības princips*, kuram studentu konkurētspējas attīstības veicināšanā piešķiram vienu no būtiskākajām lomām.

Viesmīlības uzņēmumi un valsts pārvaldes institūcijas veido konkrētās jomas speciālistu pieprasījumu, kā arī uzstāda noteiktas profesionālās prasības nākamajiem darbiniekiem (tieši) un augstākajām mācību iestādēm (netieši). Savukārt augstskolas, īpaši universitātes, kā zinātnes centri, izvirzot prasības studentiem prakses laikā, tiešā veidā virza un veicina ne tikai studentu

konkurētspēju, bet netieši izglīto arī viesmīlības uzņēmumus kā studentu profesionālu prakšu bāzes organizācijas. Sadarbība starp studentu, augstskolu un viesmīlības uzņēmumu kalpo par pamatu veiksmīgam, produktīvam izglītības procesam un ir viens no noteicošajiem principiem konkurētspējīga viesmīlības uzņēmuma vadītāja veidošanās procesā.

Pētījuma mērķis. Analizēt un izvērtēt sadarbības principa teorētiskos aspektus viesmīlības uzņēmumu vadītāju konkurētspējas veicināšanā profesionālās izglītības un profesionālās darbības vidē.

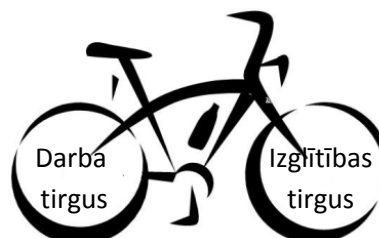
Pētījuma materiāli un metodes: filozofiskās, pedagoģiskās, psiholoģiskās literatūras analīze un izvērtēšana, pedagoģiskās/akadēmiskās pieredzes refleksija saistībā ar studentu prakšu vadīšanu. Autoru pedagoģiskās nostādes pētnieciskajā procesā balstās uz M.Bahtina, U.Bronfenbrennera, M.Bubera, H.Gadamera, M.Kagana, Ī.Lernera, A.Petrovska, Ļ.Vigotska, A.Vorobjova, A.Zopiatis u.c. zinātnieku atziņām.

Teorētisko pētījumu rezultāti *Results of Theoretical Research*

Laikmetā, kad esam pakļauti nemitīgām pārmaiņām, profesionālās darbības veiksmīgumu noteicošo elementu noskaidrošana, kļūst īpaši aktuāla. Pašlaik izglītības pakalpojumu un darba tirgus attīstības tendence līdzinās velosipēda riteņiem, kur izglītības pakalpojumu tirgus cenšas panākt darba devēju prasības, t.i., darba tirgu (skat. 1. attēlu).

1. att. **Izglītības pakalpojumu un darba tirgus attīstības tendences**
Figure 1. Trends in education services and labor market

2. att. **Izglītības pakalpojumu un darba tirgus attīstības vektors**
Figure 2. Development vector of education services and labor market

Lai gan izglītības pakalpojumu tirgum būtu jāparedz nākotnes darba tirgus attīstības tendences, un no tiem izrietošie gan lokālās teritorijas sociāli ekonomiskie apstākļi, gan arī globālā tirgus prasības, kā arī atbilstoši jā sagatavo viesmīlības uzņēmumu vadītāji (skat. 2. attēlu).

Tādēļ augstākās profesionālās izglītības sistēmai jāattīstās balstoties uz sadarbības principu kā atvērtai struktūrai, kurā būtiska loma jāspēlē intuīcijai un radošumam, kā arī tai jāpasniedz prognozējams rezultāts.

Daudzi zinātnieki (Airey & Tribe, 2005; Walmsley, Thomas, & Jameson, 2012; Zopiatis & Constanti, 2012) saskata nepieciešamību pētīt profesionālo viesmīlības prakšu iedarbību uz topošo nozares speciālistu, jo tās ļauj studentam

izprast industriju un iekļauties darba vidē, kas bieži vien atšķiras no augstskolā mācītā (Kozar, Horton, & Gregoire, 2005). Veiksmīgas profesionālās prakses norises gadījumā, ieguvēji – sākot no finansiālajiem (Singh & Dutta, 2010), beidzot ar karjeras attīstību (Coco, 2000) un akadēmisko progresu (Beggs, Ross, & Goodwin, 2008; Chi & Gursoy, 2008) būs visām tās norisē iesaistītajām pusēm – studentam, augstskolai, prakses uzņēmumam un viesmīlības nozarei kopumā.

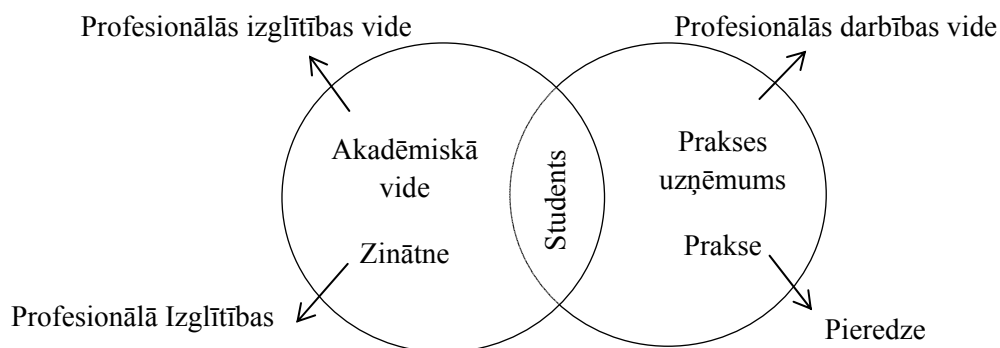
Mūsaprāt, konkurētspējīgu studentu sagatavošanā svarīgākā loma ir augstskolai, kurai jāorganizē sistēmiska mijiedarbība ar uzņēmumiem un darba devējiem. Tātad sadarbībai jānotiek divos līmeņos: 1) starpinstitucionālajā līmenī un 2) starppersonu līmenī.

Sadarbība starpinstitucionālajā līmenī notiek starp augstskolu un nozares uzņēmumiem, kur būtiski ir saskaņot profesionālo pieredzi un profesionālo izglītību. Pamatojoties uz pieredzes refleksiju, piedāvājam savu starpinstitucionālās sadarbības redzējumu saistībā ar studentiem nepieciešamajām zināšanām, prasmēm un kompetencēm. Ja pastāvēs lielas atšķirības starp augstskolas piedāvāto profesionālās darbības un studentu zināšanu, prasmju un kompetenču kā studiju rezultātu redzējumu un uzņēmumā izvirzītajām prasībām speciālistiem - viņu zināšanām, prasmēm un kompetencēm, kā arī reālo profesionālo darbību ar tās daudzfunkcionalitāti, tad studentam būs ļoti grūti iekļauties prakses bāzes uzņēmuma vidē, jo viņš vairāk redzēs atšķirības starp studēto un praksē nepieciešamo, nevis saskatīs kopīgās prasības, kopīgās tendences (skat. 3. att.). Starpinstitucionālās sadarbības pamatmērķis mentoringa jomā ir maksimāli satuvināt teoriju ar praksi, proti, zinātni ar reālo profesionālās darbības vidi uzņēmumā, lai nebūtu tā, ka augstskola, zinātnei attīstoties, ar apsteidzi laikā, nerēķinoties ar realitāti uzņēmumos, izvirza studentiem prakses prasības nākotnes vīzijas kontekstā. Var būt arī otrādi, konkurence starp uzņēmumiem liek meklēt inovatīvus risinājumus, kas ir uzņēmēju *know-how*, ar ko viņi nelabprāt dalās ar studentiem, lai neradītu sev jaunus konkurentus. Tas nozīmē, var izveidoties situācija, ka augstskola izvirza prakses prasības studentiem, nerēķinoties ar viņu iespējām uzņēmuma diskrētajā vidē. Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir novērst jebkura veida šķēršļus studentu profesionālajā attīstībā un viņu konkurētspējas veicināšanā. Jo vairāk pārklājas augstskolā iegūtās zināšanas, prasmes un kompetences ar tām zināšanām, prasmēm un kompetencēm, kas nepieciešamas prakses laikā uzņēmumā, jo abas institūcijas būs atvērtākas savstarpējai sadarbībai, t.sk. informācijas apmaiņai, ar katru studentu, jo studentam būs vieglāk iekļauties profesionālās darbības vidē, iegūtās zināšanas, prasmes un kompetences tiks izmantotas praksē, un praksē iegūtā pieredze tiks popularizēta akadēmiskajā vidē, nodrošinot informācijas, viedokļu un vērtējumu apmaiņu (skat. 4.att.).

Izmantojot analogiju par izglītības pakalpojumu un darba tirgus attīstību (skat. 1. un 2. att.), iespējamas 3 zinātnes un prakses attīstības tendences:

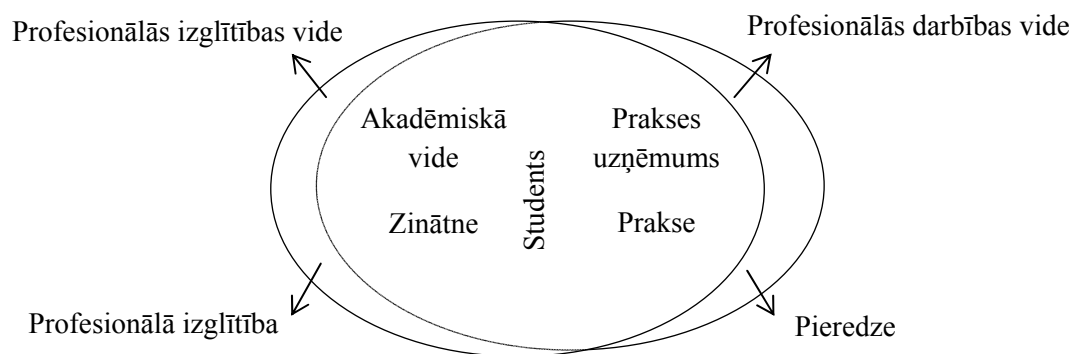
1) zinātne ar savu „*know-why*” attīstās ātrāk, nekā praksē tiek ieviestas šo zināšanu radītās vērtības; 2) konkurētspējīgi uzņēmumi ar savu „*know-how*” apsteidz zinātni, kurai, ieviešot jauninājumus akadēmiskajā vidē, bieži vien jāiziet garš birokrātiskais ceļš – akreditācijas, licencēšanas utt.; 3) zinātne ar savu „*know-why*” „iet roku rokā” ar viesmīlības nozares uzņēmumu „*know-how*”, t.i., atrodas uz viena attīstības vektora. Tas, savukārt iespējams, izveidojot veiksmīgu sadarbību starp augstskolu un nozares uzņēmumiem.

Svarīgākais augstskolu un nozares uzņēmumu sadarbības rezultāts ir ilglaicīgas savstarpēji izdevīgas sadarbības veidošana ar mērķi nodarbināt konkurētspējīgus studentus un absolventus, kā arī būtiska studentu zināšanu ieguves motivācijas paaugstināšana un prasmju un iemaņu iegūšana profesijā, kas izpaužas nodarbību apmeklējuma pieaugumā, sekmības paaugstināšanā un prakšu iziešanas efektivitātē.

3. att. **Vairāk atšķirīgā nekā kopīgā starp teoriju un praksi: starpinstitucionālās sadarbības deficīts** (autoru veidots)

Figure 3. More differences than similarities between theory and practice: lack of inter-institutional cooperation (authors constructed)

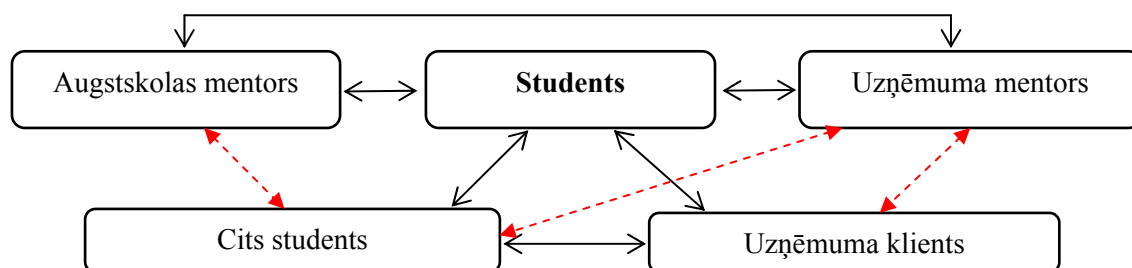

4. att. **Vairāk kopīgā nekā atšķirīgā starp teoriju un praksi: starpinstitucionālās sadarbības rezultāts** (autoru veidots)

Figure 4. More similarities than differences between theory and practice: result of inter-institutional cooperation (authors constructed)

Sadarbība starppersonu līmenī parādīta 5. attēlā, kur saskaņotā un mērķorientētā darbībā redzama pedagoģiskās mijiedarbības sistēma. Šajā mijiedarbības sistēmā vienlaicīgi funkcionē *deviņas* diādes: 1) augstskolas

prakses mentors - viesmīlības uzņēmuma prakses mentors; 2) augstskolas prakses mentors – students; 3) augstskolas prakses mentors – cits students; 4) students - viesmīlības uzņēmuma prakses mentors; 5) cits students - viesmīlības uzņēmuma prakses mentors; 6) students - cits students; 7) students - klients; 8) cits students - klients; 9) viesmīlības uzņēmuma prakses mentors - uzņēmuma klients.

5. att. **Pedagoģiskās mijiedarbības sistēma** (autoru veidots)
Figure 5. System of pedagogical interaction (authors constructed)

Visas šīs diādes varam iedalīt vērošanas, kopdarbības un patstāvīgās darbības diādēs, kur studentam/studentiem šajā sadarbībā var būt atšķirīgas sociālās lomas, atbildības pakāpe, veicot dažādas profesionālās darbības (funkcijas): piemēram, no aktīva vērotāja, analizējot un izvērtējot, kā un cik lielā mērā profesionāli strādā prakses mentors uzņēmumā, sadarbojoties ar klientu, līdz patstāvīgai profesionālajai darbībai, pašam sadarbojoties ar klientu.

Attēlotās mijiedarbības pilnvērtīgai atklāšanai jāizskata jēdzieni sadarbība un dialogs.

Akadēmiskā terminu datubāzē jēdziens „sadarbība” tiek skatīts kā (AkadTerm, 2009): 1) vairāku personu un/vai uzņēmumu kopīga darbība, lai sasniegtu savstarpēji saistītus mērķus, balstoties uz informācijas apmaiņu, līgumiem, partnerību, kopuzņēmumu veidošanu, iesaistīšanos asociācijās un citās personu un uzņēmumu grupās. Sadarbība ietver saikni, kas apvieno personas un/vai organizācijas, tādējādi uzlabojot to konkurētspēju; 2) divu vai vairāku sistēmu savstarpēja saistība kādas kopīgas darbības veikšanai.

Pirmajā gadījumā sadarbība pēc savas būtības paredz kopīgu darbu, kopīgas aktivitātes, kopīgas darbības vai dalību kopīgā procesā, savukārt otrajā gadījumā runa iet par saistību, saikni starp subjektiem, kas iesaistīti šajā darbībā. Dažādu jautājumu un problēmu skaidrošanu monologā arvien biežāk nomaina dialogs. Topošo viesmīlības uzņēmumu vadītāju skatījumu uz kādu no jautājumiem, saskaņā ar humāno pedagoģiju, nosaka viņa spēja sadarboties ar citiem cilvēkiem, spēja uz dialogu. Šādās profesionālās darbības situācijās dialogs kļūst par universālu līdzekli dažādu personības un profesionālo pretrunu risināšanā (Зинченко, 1998).

20. gs. izcilais domātājs M. Bubers (Buber, 1961) – „dialogiskās filozofijas” radītājs, izglītību traktē kā Es un Tu satikšanos, kā savstarpējās attiecības starp

cilvēkiem, kas balstītas uz mīlestību. Attiecības starp izglītības procesa subjektiem ir svarīgākais garīgās attīstības avots. Mijiedarbības procesā personība iegūst savu cilvēcīgo, humāno saturu. No tā izriet, ka personība ir tās saskarsmes ar citiem cilvēkiem produkts un rezultāts. Krievu domātājs un filozofs M. Bahtins šo domu papildina un apgalvo, ka pati dzīve pēc savas būtības ir dialogiska, jo dzīvot nozīmē piedalīties dialogā: skaidrot, klausīties, atbildēt, piekrist u.t.j. (Бахтин, 1996). To apstiprina arī filozofiskās hermeneitikas vadošais pārstāvis H. Gadamer grāmatā „Patiesības metode” norādot, ka cilvēka eksistences pamats ir saprašana, kuras dialogisms atklājas sarunā, mijiedarbojoties cita un paša runai. (Gadamer, 1999).

Dialogisko attiecību interpretācijai izglītībā izmanto divus jēdziena „dialogs” (no grieķu val. „*dialogos*”) skaidrojumu: „di(s)” – „divi” un „dia” – „starp”. Pirmajā gadījumā dialogs ir divu cilvēku saruna. Lai uzsvērtu pretējo procesu, t.i., vienvirziena komunikāciju – plaši tiek izmantots jēdziens „monologs”. Savukārt, otrais tulkojums „dia” jeb „starp” – nosaka jēdziena „dialogs” paplašināto tulkojuma versiju, proti, norāda komunikācijas savstarpējo saikni starp dzīvo un nedzīvo pasauli, saskarsmi starp reāliem un iedomātiem sarunu partneriem (Гусинский & Турчанинова, 2003). Otrais tulkojums, mūsdiā, precīzāk attēlo dialoga būtību, „dia” norāda uz jebkuru dialogā iesaistīto dalībnieku skaitu, tātad - neierobežo to. Profesionālo prakšu laikā dialogam jānoris starp studentu, prakšu mentoriem prakšu uzņēmumos un augstskolā, kā arī klientu, kas, nenoliedzami, ir viena no svarīgākajām biznesa sastāvdaļām.

Dialogs jāveido arī starp studentu un viesmīlības uzņēmuma darbiniekiem, tā paplašinot viņu sociālo pieredzi un sociālo tīklu (*social network*), sniedz papildus iespējas iegūt un apmainīties ar jaunākajām zinātniskajām un profesionālajām atziņām nozarē, dalīties ar informāciju uzticēto uzdevumu veikšanai, nepieciešamajiem padomiem, sniegt emocionālo atbalstu un veidot uz uzticēšanos balstītas attiecības vienam ar otru, tā sasniedzot augstākus darba rezultātus pašiem un organizācijai kopumā (Krackhardt, 1992).

Filozofs M. Kagans (2002) uzsver, jēdziena „dialogs” dažādo interpretāciju ikdienas dzīvē un zinātniski filozofiskā skatījumā. Ja pirmajā gadījumā to izmanto divu personu sarunas apzīmēšanai, tad otrajā ar to tiek domāta cilvēku informatīvā mijiedarbība (neatkarīgi no runas vai citiem semiotiskiem līdzekļiem), kuras mērķis ir paaugstināt dialogā iesaistīto garīgās vienotības, kopības pakāpi vai arī tās sasniegšanu. Pirmajā gadījumā, pēc zinātnieka domām, šim jēdzienam nav nekādas pedagoģiskas nozīmes, jo ir acīmredzams, ka jebkura saskarsme starp subjektiem ir repliku apmaiņa viņiem zināmā valodā, ar paralingvistisko līdzekļu iesaistīšanu, bet īpašās situācijās izmantojot grafiskos, skaņu intonācijas, žestu demonstrēšanas, kinematogrāfiskos līdzekļus. Otrā gadījumā pievēršanās dialogam kļūst par nopietnu pedagoģisku problēmu, jo dialoga būtiskākā īpašība ir vienlīdzība vienam pret otru saskarsmes procesā, tā ir savstarpēja dialogiska pozīcija, kura apliecina saskarsmes personību

patstāvību, iekšējo brīvību. Protams, sasniegt šādu garīgu vienotību ar dialoga starpniecību ir sarežģītāk nekā monoloģiska studentu informēšana. Tādēļ mācībspēkam, mentoram jābūt ar spējām uz dialogu ar studentu, viņam jāmiļ un jāciena veidojošās brīvā un radošā personība (Карац, 2002).

Tikai dialogā personība eksistē kā personība, tikai dialogiskas attiecības ir gandrīz universāla parādība, kuras caurvij visas cilvēciskās dzīves attiecības. Tādā veidā, dialoga jēdziens iekļauj eksistenciālo un komunikatīvo sastāvdaļas. Dialoga eksistenciālo pusi raksturo starppersonu attiecības, kurās piedalās dialoga dalībnieki. Starppersonu dialoga pamatatribūti ir partneru brīvība, viņu vienlīdzības atzīšana un personīgā kontakta dziļums, ko raksturo savstarpēja sapratne un empātija. Dialoga komunikatīvo pusi raksturo savstarpējās iedarbības un viedokļu mehānismi, citu viedokļu izpratne, kompromisu atrašana vai radoša nesaskaņu atrisināšana un dialoga partneru pasaules uztveres bagātināšanās (Бахтин, 1979).

Velkot paralēles ar jēdziena „sadarbība” skaidrojumu, varam secināt, ***ka sadarbība nav iedomājama bez dialoga, bet dialogs bez sadarbības.***

Pedagoģiskās sadarbības starppersonu līmeņa dialogiskā forma atklājas subjekts - subjekts attiecībās, kurās augstskolas un uzņēmuma prakses mentori mijiedarbojas ar studentiem, balstoties uz partnerattiecībām. U.Bronfenbrennera, Ī.Lernerā, A.Petrovska, Ļ.Vigotska u.c. zinātnieku koncepcijās, teorijās un modeļos atklājas trīs diādiskās mijiedarbības veidi un/ vai posmi (Katane, 2007): 1) vērošanas diāde; 2) kopdarbības diāde; 3) patstāvīgās darbības diāde. Arī Latvijas Lauksaimniecības universitātes studiju programmas „Ēdināšanas un viesnīcu uzņēmējdarbības” studenti, izejot visus prakses posmus, pilnveido personības un profesionālās kompetences, palielinās viņiem uzticēto funkciju un uzdevumu loks un atbildība, jo ***katrs mācību un profesionālās prakses etaps ir noslēdzošs atbilstošā kursa apmācības posms un kalpo par pamatu studenta pārejai jaunā izglītības, profesionālās attīstības līmenī.***

Šo diāžu izpausme profesionālo prakšu laikā LLU studiju programmā „Viesnīcu un ēdināšanas uzņēmējdarbība” vērojama nevis praksēs kā tādās (lai gan katra profesionālā prakse paredz sarežģītāku zināšanu, prasmju, un kompetenču līmeni), bet gan ***funkcijās***, ko studenti veic, izejot *Viesnīcu praksi* 2. kursā, *Restorānu praksi* 3. kursā un *Vadības praksi* 4. kursā. Tieši prakšu mentori uzņēmumos ir tie, kas sadala atbildību par paveikto. Tā atkarīga no: 1) ***profesionālās darbības funkcijas grūtības pakāpes***: profesionālās prakses laikā būs funkcijas, kuras mentors uzticēs studentam veikt patstāvīgi un uzreiz, atļaujot pilnībā viņam uzņemties atbildību par veiktā darba kvalitāti; šajā gadījumā mentori ir ne tik daudz jaunās informācijas nesēji un devēji, cik studentu patstāvīgā darba, zinātniskā radošuma, izziņas darbības virzītāji un eksperti; 2) ***atbildības līmeņa***: topošo viesmīlības uzņēmumu vadītāju profesionālās virzības aspektā būtiska ir patstāvības un atbildības līmeņa pakāpeniska paaugstināšana; pedagoģijas zinātnē pastāv kompetenču pieeja, uz

kuru balstoties vairāki zinātnieki jēdzienus *kompetence, kompetences līmenis* un tā būtības interpretējumu tiešā veidā saista ar *profesionālās atbildības līmeni*.

J.Stabiņš (2001) pauž domu par personības darbības kvalitātes dažādiem līmeņiem, kas raksturo arī personības kompetenču līmeņus. Viņš izdala: patstāvības līmeni un patstāvības un atbildības līmeni. Zinātnieks īpaši uzsver sadarbības nozīmi kompetences attīstības veicināšanā. Arī zinātniece Z.Rubene u.c. (2006) norāda, ka kompetence var tikt atzīta un novērtēta cilvēka patstāvīgā/neatkarīgā un atbildīgā darbībā. Darbības, ko sākumā mentors vēl neuztic studentam, tiek apgūtas vērojot vai darbojoties līdzī. Pieaugot kompetences līmenim, pieaug arī atbildības pakāpe.

Prakses laikā mentors māca studentus kritiski domāt: saskatīt augstskolā mācītās teorijas principus viesmīlības uzņēmumos, izprast, analizēt un izvērtēt tos, analizēt uz izvērtēt profesionālo darbību un sevi tajā. Savukārt sadarbības princips, balstīts uz dialogismu kā konceptuāli metodoloģisko pieeju atklāj pasaules un lietu relativitāti, dažādo viedokļu līdztiesību starp dialogā iesaistītajiem. Līdz ar to radikāli mainās profesionālo prakšu mentoru loma, proti, būtiski pieaug paša studenta nozīmīgums un atbildība, kurš ne tikai patstāvīgi plāno un realizē izziņas darbību, bet pirmo reizi gūst iespēju sasniegt sociāli nozīmīgus šīs darbības rezultātus, uzņemties atbildību par savu profesionālo darbību. Savukārt, apzinoties partnerību, studentus vieglāk iesaistīt patstāvīgā darbā, viņi sajūt profesijas gaišās un ēnas puses, tiek audzināta studenta personības profesionālā virzība kopumā (Сандер, 2007).

Personības aktivitāte un tās vajadzība pēc pašpilnveidošanās attīstās tikai mijiedarbības apstākļos ar citiem cilvēkiem, respektējot sadarbības principu, kas savukārt izriet no dialogiskās pieejas. Studentu konkurētspējas attīstības nozīmīgākais faktors jaunā personības konkurētspējas paradigmas kontekstā ir nevis konkurence un cīņa, bet spēja sadarboties, spēja būt atvērtam dialogam, spēja atrast līdzsvaru starp *ego-* un *eko-* centrēto domāšanu un darbību. Cilvēks visu dzīvi var nodzīvot bez cīņas, bet nevienu dienu – bez sadarbības. Dzīve ir sadzīve: dzīvošana sadarbojoties un dialogā ar citiem.

Secinājumi **Conclusions**

- Augstākās profesionālās izglītības sistēmai jāattīstās, balstoties uz sadarbības principu kā atvērtai struktūrai, kurā būtiska loma pieder intuīcijai un radošumam, kā arī tai jāsasniedz prognozējams rezultāts.
- Veiksmīgas profesionālās prakses norises gadījumā, ieguvēji būs visi – studenti kā topošie nozares speciālisti, augstskola, prakses uzņēmums un viesmīlības nozare kopumā.
- Konkurētspējīgu studentu sagatavošanā svarīgākā loma ir augstskolai, kurai jāorganizē sistēmiska mijiedarbība ar viesmīlības uzņēmumiem un darba

devējiem. Sadarbībai jānotiek divos līmeņos: 1) starpinstitucionālajā līmenī un 2) starppersonu līmenī.

- Starpinstitucionālās sadarbības rezultāts ir ilglaicīgas savstarpēji izdevīgas sadarbības veidošana, kuras mērķis ir informācijas un pieredzes apmaiņa, nodrošinot teorijas un prakses vienotību, t.sk. studentu prakses prasību vienotību un iespējamību tās īstenot prakses uzņēmumā. Savukārt prakses uzņēmumam, sadarbojoties ar augstskolu, jākļūst par atvērtu, nevis diskrētu vidi. Tie ir svarīgi priekšnoteikumi studentu profesionālās attīstības, viņu konkurētspējas veicināšanas procesā.
- Prakses laikā katrs students nonāk sarežģītas starppersonālas mijiedarbības sistēmā, kurā viņam ir vairākas lomas, daudz un dažādas funkcijas un atbildības pakāpes, veicot profesionālo darbību. Šajā starppersonālajā pedagoģiskās mijiedarbības sistēmā pastāv vairāki mijiedarbības subjekti - sadarbības partneri, kas veido daudzus mijiedarbības subjektu pārus - diādes. Savukārt diādes var būt atšķirīgas, atkarībā no studenta lomas un viņam uzticētiem pienākumiem, dalītas vai nedalītas atbildības: vērošanas diāde (students var vērot mentora darbību un otrādi: mentors var vērot un vērtēt studenta darbību), kopdarbības diāde, patstāvīgās darbības diāde. Neskatoties uz to, ka ar katru prakses posmu pieaug studentiem uzticēto pienākumu skaits, profesionālās darbības grūtības un atbildības pakāpe, kompetences līmenis, katrā no prakses posmiem (Viesnīcu praksē 2. kursā, Restorānu praksē 3. kursā un Vadības praksē 4. kursā) vienlaicīgi var pastāvēt visi trīs diāžu veidi, jo dažas profesionālās darbības funkcijas studentam vēl netiek uzticētas (viņš tikai vēro, kā strādā profesionāli) pat pēdējā prakses posmā, dažas funkcijas tiek veiktas kopā ar mentoru, bet dažas no funkcijām jau pirmajā praksē tiek uzticētas studentam veikt pilnīgi patstāvīgi.

Summary

The cooperation among student, university and hospitality business serves as the basis for a successful, fruitful learning process and is one of the fundamental principles of the competitive hospitality manager's formation process.

The professional higher education system has to develop on the cooperation principle bases as an open structure, where intuition and creativity play an important role, and it has to achieve the expected results.

In the case of successful professional practice, beneficiaries are going to be all parties involved - student, university, enterprise of practice and hospitality industry as a whole.

The university plays an important role in the preparing competitive students for labor market, so it has to organize systemic interaction with enterprises and employers. Consequently the cooperation must take place through a two level dialogue: 1) inter-institutional level and 2) inter-personal level.

The result of inter-institutional cooperation is building a mutually beneficial, long-term collaboration to employ competitive students and graduates, as well as motivation promotion of knowledge acquisition, gaining skills and competencies in the profession. There is an improving tendency in students' class attendance, their overall success rates and internship efficiency.

The dialogical form of inter-personal cooperation level reveals in the subject - subject relationship, where practice mentors of universities and enterprises interact with students, based on partnership.

Dyads interaction forms and/or stages reveal during students' practices in difficulty grades of professional activity and the level of responsibility.

Literatūra References

1. Airey, D., & Tribe, J. (2005). *An international handbook of tourism education*. Oxford, England: Elsevier.
2. Beggs, B., Ross, C.M., & Goodwin, B. (2008). A comparison of student and practitioner perspectives of the travel and tourism internship. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 7 (1), 31–39.
3. Bronfenbrenner, U. (1996). *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. USA: Harvard University Press.
4. Buber, M. (1961). *Between man and man*. Boston, USA: Beacon Press
5. Chi, G.C., & Gursoy, D. (2008). How to help your graduates secure better jobs? An industry perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 21 (3), 308–322.
6. Coco, M. (2000). Internships: A try before you buy arrangement. *SAM Advanced Management Journal*, 65 (2), 41–47.
7. Gadamer, H. G. (1999). *Patiesība un metode* [Truth and Method]. Rīga, Latvija: Jumava.
8. Katane, I. (2007). Systemic Ecological Approach in Didactic Model of Students' Pedagogical Practice. In Proceedings of the International Conference Society, Integration, Education. Rēzekne: Rezeknes Augstskola, 134-143.
9. Kozar, J.M., Horton, B.W., & Gregoire, M.B. (2005). Is gaining work experience while going to school helping or hindering hospitality management students? *Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism*, 4 (1), 1–10. doi.org/10.1300/J171v04n01_01
10. Krackhardt, D. (1992). The strength of strong ties: The importance of philo in organizations. In N. Nohria, & R. Eccles (Eds.), *Networks and organizations: Structure, form, and action* (pp. 216-239). Boston, MA: Harvard Business School Press.
11. Rubene, Z., Briška, I., Klišāne, J., & Maslo, I. (2006). Plaša kompetences izpratnē teorijā un praksē [Gap in understanding of competency in theory and practice]. In I. Maslo (Ed.), *No zināšanām un kompetentu darbību: Mācīšanās antropoloģiskie, ētiskie un sociālkritiskie aspekti*, (pp. 45-57). Rīga, Latvija: LU Akadēmiskais apgāds.
12. Sadarbība. (2009). In *Akadēmisko terminu datubāze AkadTerm*. Retrieved from <http://termini.lza.lv/term.php?term=sadarb%C4%ABba&list=sadarb%C4%ABba&lang=LV>
13. Singh, A., & Dutta, K. (2010). Hospitality internship placements: Analysis for United Kingdom and India. *Journal of Services Research*, 10 (1), 85–99.
14. Stabiņš J. (2001). *Skolotāja misija* [The Mission of Teacher]. Rīga, Latvija: RaKa
15. Walmsley, A., Thomas R., & Jameson S. (2012). Internships in SMEs and career intentions. *Journal of Education and Work*, 25 (2), 185–204
16. Zopiatis, A., & Constanti, P. (2012). Managing hospitality internship practices: a conceptual framework. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 24 (1), 44–51.
17. Бахтин, М. М. (1996). *Собрание сочинений: Т. 5*. [Collected Works: Volume 5]. Москва, Россия: Русские словари

18. Бахтин, М.М. (1979). *Эстетика словесного творчества* [The Aesthetics of Verbal Creativity]. Москва, Россия: Искусство.
19. Выготский, Л. (2000). *Психология. Мир психологии*. [Psychology. The World of Psychology]. Москва, Россия: ЭКСМО-Пресс.
20. Гусинский, Н.Е., & Турчанинова, Ю.И. (2003). *Введение в философию образования* [Introduction to the Philosophy of Education]. Москва, Россия.: Логос.
21. Зинченко, В.П. (1998). *Психологическая педагогика. Часть 1*. [Psychological pedagogy. Part 1]. Самара, Россия: Самарский государственный педагогический университет.
22. Каган, М.С. (2002). *О педагогическом аспекте теории диалога/Диалог в образовании* [The Pedagogical Aspect of the Theory of Dialogue/ Dialogue in Education]. Сбор-ник материалов конференции: Symposium, выпуск 22. СПб. Россия: Санкт-Петербургское философское общество.
23. Лернер, И. Я. (1981). *Дидактические основы методов обучения* [Didactic Principles of Teaching Methods]. Москва, Россия: Педагогика.
24. Петровский, А. В. (1991). Трехфакторная модель значимого другого [Three -factor model of the significant other]. *Вопросы психологии*, 1. Retrieved from <http://voppsy.ru/issues/1991/911/911007.htm>
25. Сандер, В. В. (2007). Интеграционный механизм в формировании [The integration mechanism in the formation]. *Современные научные исследования*, 5. Retrieved from <http://www.uecs.ru/статьи-вак/pedagogics/интеграционный-механизм-в-формировании>

Mg. paed., doktorante Sandra Īriste	Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts e-pasts: sandra.irste@gmail.com
Dr. paed., Mg. art., asoc. profesore Irēna Katane	Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Izglītības un mājsaimniecības institūts e-pasts: irena.katane@inbox.lv